

له راستیدا فلسفه‌ی ئیدمۆند ھۆسرل به‌گشتی کاردانه‌وه بوو دژی ھەلۆیستی سروشتی - Natural at-titude بۆ جیهان و بوونی مرۆف. به مانایه‌کی دیکه، فینۆمینۆلۆژیا- ترانسندینتالیه‌که‌ی (واته دیارده‌گه‌رایه‌ی بالا‌بووه‌که‌ی: الظاهرانية المتعالية) میتۆدی زانسته سروشتیه‌کان بۆ توێژینه‌وه له پڕۆسه سایکۆلۆژییه‌کان تهرخان ده‌کات، ئەم فه‌یله‌سووفه ئەلمانیه‌ی بڕوای وابوو که میتۆدی زانسته سروشتیه‌کان (فیتش) یانه مامه‌له له‌گه‌ڵ دیارده دەررونییه‌کاندا ده‌کات (له‌نیو خزاندنیا بۆناو ھه‌ژموونی کات و شوین). ھۆسرل جه‌ختی له‌سه‌ر ئەوه ده‌کرده‌وه، که دیارده دەررونییه‌کان جیاوازن له دیارده سروشتیه‌کان (چونکه شه‌پۆلی ھه‌ست به‌خۆپانه‌وه ده‌گرن). واته مانای ھه‌ست ئەوه‌یه که (تاک- in- dividual) ھه‌ست به‌شتیک ده‌کات، چونکه شته‌کان لای ئەم تاکه له ریتگی ئامانج‌خوایی (قصدیه) ھه‌سته‌که‌یدا مانا (Signification) ساز ده‌کهن. له‌بهر ئەوه ھۆسرل دژایه‌تی ھەلۆیستی سروشتی کرد که له‌لای ئەو نایه‌لئ مـرۆف له ھه‌ست (Sense) و ئەزموونی ھه‌ست بگا، چونکه ئەم ھەلۆیسته (شیوه‌ی دەرکه‌ی رووکه‌شانه) به‌سه‌ر ئەم ئەزمونه‌دا ده‌سه‌پینی و ده‌سته‌مۆی ده‌کا:

ھه‌ستکردن به دیارده دەررونییه‌کان ته‌نیا به‌پراشه‌ی ھزری بۆ ئامانج‌خوایی (یاخود مه‌به‌ست‌خوایی) ھه‌ست ده‌سته‌بهر ده‌کری به‌ی ھیچ بیرۆکه‌به‌کی پیشینه‌ی (قبلی). ھۆسرل ویستی ئەپستمۆلۆژیای (زانستی مه‌عریفه‌ی (خودی شته‌کان) بۆ دۆزینه‌وه‌ی (جه‌وه‌ه‌ری

خوێندنه‌وه‌یه‌ک بۆ فینۆمینۆلۆژیای ھۆسرل

ئازاد خدر

دیارده ههستییهکان) دهسته بهر بکا:

(essence of sense phinomina) بهیج شتیوهیهک که دیارده راسته و خو و راشکاوانه (به بیج هیج نامرازو فاکتوریک میانگیری دهرهکی) گوزارشت له ههستی مروف بکات.

نامانجی سه ره کی توژیینه وه فینومینۆلۆژییه که ی هوسرل، بریتی بو له راقه کردنی (جه وهه ری شته کان) له ریگای خه ملاندنی یاخود پیشینه بی پیشینه بی هزر له و پرۆسه یه دا. ههر له بهر نه وه، ده توانین بلتین به که مین هزر مه ندی رۆژئاوایی بوو که (جه وهه ره فینومینۆلۆژییه کان) به راورد کرد له گه ل سایکۆلۆژیادا. دهسته واژه ی (راستی - Truth) لای نه و بریتی بو له (شپوهی تاک که له خالتیکی دیاریکراوی کاتدایه و شپوه و ناوهرۆکی راسته قینه ی هه یه و که له جه وهه ری دا ده توانی ناماده بی له ههر خالتیکی کاتدا). له لایه کی دیکه وه، (جه وهه ره کان - essences) لای نه و (مه رجه پیشینه یه کان و پیوستیه کان شته کان). ده لئی (دهسته واژه ی جه وهه ر لیره ته نیا تاکاره جه وهه رییه کان توخمه نه مپریکیه کان (تاقیگه یه کان) نین، به لکو خه سلته ته چۆنایه تبیه کان توخمی - یاخود جنسی gen-re (نامانج)ن، که به پیتی نه م خه سلته تانه بوونی نه م توخمه هه لده وه شتیته وه.

و پرای نه وه ی که جه وهه ره کان له راستیه گومان هه لته گره کاندایه رجه سته دهن، به لام له دهره وه ی سنووری (کات و شوپندان)، چونکه نه م جه وهه رانه شپوه ی هه میشه بوونی (دیارده کانه). به وته یه کی دی، جه وهه ره کان هوسرل شتی نه گوری پیشینه یین و له نیو پانتایی (نه گره ره کان) دا سه ره هه لده دن و ته نیا به م شپوه یه ش راستیه کان و ههر هه موو شته کانیش (شپوه ی گشتگه رایه نه گوری ده سته بهر ده کهن). هوسرل بو نه وه ی جه وهه ره کان (که نه و پیتی ده گوت idose) خو ی پتر روون کاته وه، ده سته واژه ی جیاوازی (Variation) و گۆرینه وه ی (Permutation) به کار هینا و له م رووه وه ش ده لئی: (جیاوازی بی سنوور ده بی وه ک جیاوازی نه مپریکی سه یر نه کری، به لکو نه م جیاوازییه لیره دا نه وه یه، تا چند ده توانی تازادی ته واو به خشیته نه ندیشه وه ههستی نه بستراکت - هه سترکردن به شتی پاک و بیگه رد ههر چییه ک بیت - به م جوژه جیاوازی له نیو ناسوی کراوه ی به خته کان Chances و

نه گره ره کاندایه سه ره هه لده دا. نه وه ی به شپوه یه کی هه میشه بی ده میتیته وه و به رده وام ده بی له نیو نه م جیاوازییه بی سنوورده ا و سه روهری خو ی ده پاریزی به به رده وامی، جه وهه ری نه گوره که کۆنترۆلی شپوه هه لومه رجه کان نه م جیاوازییه هاویه شه ده کات.

نه م جه وهه ره نه گوره که بوونی راسته قینه ی پیشینه بی هه یه، نه و (idose) یه که ههر شپوه یه ک له شپوه کان یه کسانه به پله ی (به دیهتینانی نامانج). به م جوژه فینومینۆلۆژییا ترانسندینتالیه که ی هوسرل و فینومینۆلۆژییا بوونخوازییه که ی (سارته ر) و (میرلۆ پۆنتی)، دوو جوژه بوچوونی جیاوازی بو بابه تی (نه زمون) و نه و مانایه ی که (تووشی) ههر خاوه ن نه زمونیک ده بی، به لام و پرای نه وه ش زۆریه ی دیارده خوازه کان له سه ره نه وه کۆن که نه رکی سه ره کی فینومینۆلۆژییا بریتییه له بواری په خساندن راسته و خو بو نه زمونی هه نوکه یی له چوارچیوه ی کاره ههستییه کاندایه. لیره شدا جوژه لیکچوونیک له نیوان فینومینۆلۆژییه کان و بونیاتگه ره سیمینۆلۆژییه کاندایه هه یه، ههر دوو فه لسه فه پیداده گرن له سه ره په نده نه پستمۆلۆژییه که ی مانا. فینومینۆلۆژییا پیداه گرتنه له سه ره نه وه ی که نامانجخوازیی in-tentionality ره سه نکردنی (ئیشارهت - Sign) و زمانه. له بهر نه وه ده بینین که توژیینه وه ی زمان و ئیشاره ته کان و تاکارو روخساره کان gesturals وشته بینراوه کان Visibles، ته وه ری سه ره کین لای دیارده گه راییه کان زمان وه ک نامازی گه یاندنی مانا سۆنگه ی سروشتی توژیینه وه یه نه ک ته نیا لای فینومینۆلۆژییه کان و کۆمه لناسان، به لکو لای هه لوه شانده وه یه کانیش: رۆشنیری بریتییه له سیسته می ئیشاره ته کان. جگه له مه فینومینۆلۆژییا و بونیاتگه ری هه ردووکیان نه مپریکیزم (تاقیگه یی) رته ده که نه وه، چونکه هه ره ک دیاره له کتیب و لیکۆلینه وه کان (هوسرل) دا، ههر شتیک رته ده کرتته وه نه گه ر پیوستی به سه لماندن نه بی: پیوستی به سه لماندن خودی subjective نه بی. به هه مان شپوه ش (شتراس) و (پیازییه) دژی هه لویستی نه مپریکین.

فینومینۆلۆژیای هوسرل نه و بوچوونه نه مپریکیه رته ده کاته وه که ده لئی، توخمی توژیینه وه ی زانستی ده که ویتته دهره وه ی عه قل. له راستیدا فه لسه فه که ی هوسرل نامانجه که ی نه وه بوو که بیته فه لسه فه ی (نامانجی

میژوواییه کان گوزارشتی لیده کهن ئیدیومه (دهسته واژه) بنچینه ییه میژوواییه کان تیوریتیک بۆمان وهرده گیتین که ده بیی ئەو کارو کردوه مرۆببانه نمایش بکات، که ده توانین به راوردیان بکهین له گهڵ تیوره کانی دیکه دا، به لام (لۆچمان) ده لئی (ده بیی ئەم زمانه تیوربیه پابه ندبیت به پیوهی شیاندنی خودخوایی Subjectivism به و شیوه یه ی که ماکس فیبر پیشنیاری کردبوو) واته ده بیی زمانی تیوری جیتی متمانه بی هه تا ئەگه راسته وخۆ راسته قینه نه بی بۆ ئەو که سانه ی که ده یلین. له وکاته ی که فینۆمینۆلۆژیا بایه خ به مانای خودخوایی و بنه ماکانی مانا ده دات به پشت به ساتن به پرۆسه ئامانج خوازه کانی مرۆقا به تی، بونیاتگه ربیه سیمیۆلۆژییه کان بایه خ به مانای بابه تی - ناههستی ده دهن، چونکه ده یانه وی ئەو یاسا ریزمانبیه بدۆزنه وه، که کۆنترۆلی پرۆسه ی سازدانی مانای خودخوایی ده کهن. ره خه گرانی (پۆست بونیاتگه ری) وه ک (دیفیرین) ده لین (مانای راسته قینه که راقه ده کری و ئالوگۆر ده کری له نیو تاکه کاند، ناتوانین په یوههستی بکهین به بونیاده ناههستییه کانی زمان، ههروهه راقه ناکری له نیو یاسای ریزمانیدا)، به لام کیشه که لیره ئەوه نییه پۆست بونیاتگه ری هه ول ده دا مانا له ئاستیکه وه بگوازیته وه بۆ ئاستیکه ی دیکه، به لکو به پیچه وانه وه ده بیی هه ر یه ک له مانای ژیرانه و مانای ناژیرانه لیبی بکۆلرینه وه ئەگه ر بانه وی توژیینه وه ی سۆسیۆلۆژی به سوود نه نجام به دین، ئەمهش هه مان مه به سه ته که ی (چومسکی) یه که ده لئی:

(تیگه یهستی ته وای زمان مه حاله به بی توژیینه وه له بونیاده رووکه شه کان و بونیاده قووله کانی ئەم زمانه) چونکه مرۆف ناتوانیت راقه ی کۆمه لیک رسته بکات به بی دارشتنی ئەو یاسا زمانه وانیه ی که کۆنترۆلی خودی ئەم دارشتنه ده کهن، ههروهه مرۆف ناتوانیت راقه ی کۆمه لیک له مانای خودخوایی بکات به بی قوولبوونه وه له سروشتی ئەو (جیفره) رۆشنی ربیه قووله ی که واده کات بتوانین راقه و به ره مه هیتانی کۆمه لیکه فره له مانای خودخوایی بکهین. واته توژیینه وه له (مانای ناههستی) بنه مای سه ره کی بۆجوونی فینۆمینۆلۆژییه بۆ پاشخانه کانی مانا و یاسای میتۆده (ئه خلاقییه کان Ethics) که به کاردین بۆ به خشین مانا به سه ره ه لۆیست و هه لومه رجه کاند. (پۆل ریکۆر) ره خه له بیروه ی مانا ده کری، که پشت

ده به سستی به تیگه لاوی ئیشاره ته کان Mixture of signs، چونکه ئەم بیروه که یه ناگونجی له گهڵ نازادی و میژوو دا و له نیو زماندا (ئامانج ده رووخینی). ریکۆر لیکدانه وه یه کی دیکه بۆ ئەفسانه سازده دات: لیکدانه وه ی ناوه روکی ئەفسانه له نیو دابونه ریتی کولتوری زیندوو له ریگای بیرکردنه وه ی کاریگه ردا. ئەو ده لئی (زمان نه ک وه ک توخمیک، به لکو وه ک ئامرازیکه بۆ ئیمه تاکو بتوانین گوزارشت له خۆمان بکهین و جیهان ساز به دین). له بهر ئەوه ریکۆر پیداده گری له سه ره ئەوه که ده بیی دووباره زمان و ناخواتن یه ک بکهین که (دی سۆسیر) لیکه داپراندن. ههروهه ده بیی له کاری هه ر گوتاریک بکۆلینه وه له چوارچێوه ی زماندا.

مرۆف لیره ده توانی بپرسی ئایا گوتاری هیرمنوتیک و بونیاتگه ری ته واکه ری یه کترین؟ له وانه یه وه لاوی هه ر یه ک له فینۆمینۆلۆژیا و بونیاتگه ری بۆ ئەم پرسیاره مان جیاواز بیت. ریکۆر له وه لامه که ی بۆ ئەم پرسیاره ده لئی (مانای ئیشاره ت له نیو شوینه که ی له باندی ئیشاره ته کاند سهره لنادات، به لکو به پیچه وانه وه ئیشاره ته کان مانای خۆیان ده سه به ره ده کهن له نیو ئامانج خوایی مرۆفدا که ئەم ئیشاره تانه به کاردین بۆ گوزارشت له راستی ده ره کی (External Reality).

له راستیدا، (هۆسرل) یه ده لئی (ده توانین لیکدانه وه ی ئیشاره ته ی ده سه ته به ره بکهین به ملکه چکردنی ئیشاره ته کان بۆ ئەره که سیمیۆلییه کان Symbolic is - (Sues). واته ده توانین میتۆدی بونیاتگه ری به هه ردوو پینگه که یه وه (لیقی شتراوس) و (جاک دریدا) ره ت بکهینه وه به به کارهینانی ئیشاره ته کان به شیوه یه ک که پابه ند بیت به پیوه ندبیه (سینتاگم) یه کانی نیو خودی ئەم ئیشاره تانه.

سه رچاوه کان:

- (۱) مدخل الى الفينومينولوجيا: ادموند هوسرل الطبعة الثالثة، ۱۹۸۰
- (۲) الفينومينولوجيا و العلاقات الاجتماعية: ه. واغتر، ۱۹۷۱.
- (۳) ماکس فیبر: منهجیة العلوم الاجتماعية، ۱۹۴۹.
- (۴) الفينومينولوجيا و السوسیولوجيا: ه. کورت، ۱۹۷۸.